"ఇక నాలుగు రోజుల పాటు బ్రతుకనిస్తే"

౧

వసంతాడ దక్షిణ పొలాలవేపు పోయే పుంతలో— ఒకనాటి ప్రాతఃకాలసమయాన్ని—

అప్పుడప్పుడే తెలతెలవారుతోంది. రాత్రి అంతా విచ్చలవిడిగా సంచరించినస్థలం అవడంచేత వదలలేక వదలలేక, మామిడితోపుల్లోనూ, ఈతపుప్పల్లోనూ తచ్చాడుతూ, తారుతూ 'పరభూమి, తప్పనిసరి' అన్నట్టుగా చల్లచల్లగా జారుతున్నాయి చీకట్లు.

గ్రామమునసబు అన్నగారు, పాపయ్య—నోట చుట్ట, చేత చెంబు గా—నడచివస్తున్నాడు. దాదాపు నలభైవయస్సు; ఉన్నతవిగ్రహం; బలిష్ఠమైనదేహం-అంతా మూడుమూర్తులా పల్లెటూరి పంటకాపని చాటుతున్నతీరు. కాని, ఆలోచనసూచించే ఆ అధోవదనం, మందగమనం—అన్నిటినీ మించిన ఆ నేత్రాలు—ఇవి మాత్రం ఆవ్యక్తి సాధారణతరహావాడు కాదని నొక్కి చెబుతున్నాయి.

పురుషసంతతి లేకపోవడంచేత, తమ్ముడు కొడుకులంటే పాపయ్యకి ప్రేమాదరణ లెక్కువ. కాని, రెండేళ్ళక్రితం కామయ్య తన అన్నగారితో కలహించి తనయింటి కుక్కకూడా ఆగుమ్మం తొక్కకూడదని శాసించినప్పటినుంచీ, అన్యోన్యం తగ్గజొచ్చింది.

కామయ్య స్వతహాముక్కోపి; ఎల్లాగైనా తనమాట చెల్లితీరాలనే పంతగొంటిరకం; అన్నగారికంటె కొంచెం స్థితిపరుడు. ఇన్నిలక్షణాలున్న తర్వాత గ్రహాలకేం లోటుంటుంది గనక? అతడు నాయకుడుగానూ, అతని మేనల్లుడు రమణయ్య ఉపనాయకుడుగానూ, ఆ గ్రామపరిపాలనకి పూనుకున్న ఒక పెద్ద పార్టీయే ఏర్పడింది!

దొంగనోట్లు సృష్టించి, లోకువైనవాడికొంప కూల్చడం మొదలు, కమీషను పద్ధతిమీద 'ఎలక్షన్ల'కి పనిచెయ్యడం వరకూగల వెయ్యినొక్క కార్యావళీ ఆ 'పార్టీ ప్రోగ్రాం'లో గర్భీభూతమై ఉంది. ఐతేనేం, పైకందరూ పెద్దమనుష్యులు—అదీగాక, సంపద, ముసబీ! న్యాయదేవత నిశితబల్లెం చిరుగుపాతరాయళ్ళని చీరుకుపోయినా, బంగారు కవచాలు తొకలేక వంగి ఊరుకుంటుందిగా?

ఇటువంటిదే ఒక వ్యవహారం పాపయ్య ఎరుకనే జరిగింది; అతని సహాయంకూడా కోరబడింది, అది వెల్లడికాకుండా ఉంచడానికి. 'తగదుస్మా ఇటువంటి పనుల'ని తమ్ముణ్ణి మందలించి, బయలు పెడతానని బెదరించడమే పాపయ్యచేసిన మహాపాపం. ఆనాటినించి కక్షపెరుగుతూనేఉంది కామయ్యమనస్సులో. ఏదో బహిరంగకారణం దొరకగానే అదే బద్ధవైరంగా పరిణమించింది.

మొదటిరోజుల్లో పౌరుషానికి కట్టుబడి పంతంగానే నడిచాడు పాపయ్యకూడా. కాని, రాను రాను, కాలంతోబాటు అతనివైరంకూడా క్షీణించింది. అదీగాక, మొదటినించీ ఆపిల్లల్ని చేరదీయడానికి అలవాటుపడ్డగుండేమో, వాళ్ళరాకపోకలు పూర్తిగా కట్టుపడిపోవడంవల్ల, అతనిమనస్సులో ఏదో బెగులుగా ఉండేది. ఎల్లాగైనా, రెండుకుటుంబాలకీ మళ్ళీ పొత్తుకుదరాలని రాత్రింబగళ్ళు చింతిస్తూండేవాడు పాపం! ఐతేనేం? కామయ్య భూకుడుమాత్రం తగ్గలేదు. 'ఆట్టే కబుర్లు చెబితే, మా చినమామయ్య సత్తా చూబిస్తాడ'నినలుగురైదుగురి దగ్గిర కొంచెం ధాటీగానే మాట్టాడాడటకూడాను, గ్రహాల ఉపనాయకుడు, రమణయ్య.

తమ్ముడిమాట ఎల్లావున్నా, ఈ రమణయ్యంటే మాత్రం పాపయ్యకి ఒళ్ళుమంట. మొట్టమొదట, అకారణంగా, అతనిమొహం చూడ్డంతోటే వైషమ్యభావం ఏర్పడినా, రానురాను కారణజాలం సమకూడి అది బలపడింది.

ఇరవైఐదేళ్ళు పైబడిన రమణయ్యకింకా పెళ్ళిలేదు; ఇంగితజ్ఞానం లేదు. ఎంత మబ్బురోజునైనా, ఆకుపచ్చరంగు కళ్ళజోడొకటి తగిలించుకుని తయారౌతాడు, మాటిమాటికీ 'ఉందో? పోయిందో?' అన్నట్టుగా క్రాపింగు సరిజూసుకుంటూ—'ఈ భూప్రపంచక

మంతా మన ఇచ్ఛాధీనం' అన్నంత ఠీవిగా. పోనీ, ఈభేషజం వేషంతోటీ, లోపల అనుకోడంతోటీ ఆగుతే బాగుండేది: అల్లా కాకుండా, ఆ అభిప్రాయ ప్రకారం ప్రవర్తిద్దామనుకునే సరికి చిక్కులొచ్చాయి. చిక్కులేమిటి? ప్రాణమ్మీదికే వచ్చింది!

ఆరూపవైభవానికి తోడు తానొక పెద్ద అందగాడని రమణయ్య కోగట్టినమ్మకం. కాని. ఈరసికుణ్ణి తగురీతిని ఆదరించి, నెత్తినున్న టోపీ తిరగేసి చేతబట్టుకునేటట్టు చెయ్యడానికి ఆగ్రామంలో వారస్త్రీలెవ్వరూ లేకపోవడంచేత, తులానికీ, రెండుతులాలకీ, అందుబాటులో ఉండేవారిదగ్గిర తన ప్రజ్ఞ ప్రయోగించాడు: రెండుమూడుచోట్ల నిరాటంకంగా సాగడంచేత 'అందరూ ఇంతే; మనప్రభ!' అనుకున్నాడు.

మేనమామకి ఆసరా అయి చేసే దుర్మార్గాల సంగతేగాని, వాటికితోడు ఈలక్షణంకూడా రమణయ్యకు ఉన్నట్టు పాపయ్య ఎరగడు. ఐనా, ఈనూతనకార్యక్రమం ప్రారంభించింది కూడా ఆరునెలల ఈమధ్యనే!— కాలకర్మాలు సమకూడితేనేగాని దుష్టశీలానికి పరిపూర్ణత్వం సిద్ధించదుగా మరి?

కామయ్యకూతురి వివాహవిషయంలో, పెద్ద మేనమామ అభిప్రాయం తనకి పూర్తిగా వ్యతిరేకించి ఉండడంచేత, దైవికంగా ఏర్పడిన ఈకుటుంబవైరం పెంచడంలో రమణయ్య తనశక్తి వంచనలేకుండా చిన్నమేనమామ చెవిని ఇల్లుగట్టుకుని పోరుతూండేవాడు. పరిస్థితులు గమనిస్తే, కృతకృత్యుడయ్యాడనే చెప్పవచ్చు, వెళ్ళినంతమట్టుకు.

కాని, ఆప్రయత్నం తాననుకున్నంతదూరం వెళ్ళకుండానే అవతారం చాలించాలిసొచ్చిం దానవమన్మథుడు. పదిహేనురోజుల క్రితం—ఒకనాటి సాయంకాలం - పొలంపాకలో - వెట్టి వెంకడి ఈతకత్తికి గురైనాడు!

హత్యానంతరం వెతకగా, పెట్టుబళ్ళకోసం అప్పుతెచ్చి జేబులోపెట్టుకున్న (ప్రకటించబడిన ఉద్దేశ్యం అది-) రు 50- లు, కనిపించలేదుట. అవి వెంకడే హరించాడనీ, అందుకే హత్యచేసాడనీ నిర్ధారణచేసారు అందరూకూడా. కాని, విచిత్రం ఏమిటంటే వెంటనే వెంకణ్ణిపట్టుకుని, ఇల్లంతా సోదాచేసినా, ఏభైరూపాయలు కాదుగదా, ఏభై కానలుకూడా దొరకలేదుట! పోనీ ఎక్కడేనా దాచాడేమోనంటే, పుంతలో పరుగెత్తుతుండగానే వాణ్ణి పట్టుకున్నారుట! (ఐతే, ఇల్లు సోదాచెయ్యడం ఎందుకో?— 'రూల్సు' అల్లా ఉన్నాయిగాబోలు!)

పుంతగట్టున నడచిపోతున్న పాపయ్యమనస్సును కలవలపెడుతున్న దీహత్యావిషయమే! తమ్ముడు కూతురి పెళ్ళివిషయంలో ఇది దైవికనిర్ణయమని, ఒకొక్కప్పుడు సంతోషించినా, 'పాపం, ఇంకా ఏ ముచ్చటా తీరలేదే!' అని విచారించాడు చాలా. రమణయ్య వర్తనానికీ, కుటుంబవైరాలు పెంచడంలో అతని దుర్మార్గాలకీ, కొంచెం కక్షునిషి ఎవరూ సానుభూతిచూపగల ఘటంకాదది. కాని, పాపయ్య స్వభావంవేరు! అల్పత్వానికీ, కులవివక్షతలకీకూడ అతీతమైనది అతని మానవప్రేమతత్వం!

వార్తాపత్రికలద్వారా తన అల్పజ్ఞానాన్ని అభివృద్ధిచేసుకున్న పాపయ్యకి వెంకడు దోషిఅనేభావం స్థిరపడటంలేదు. వాడి పూర్వప్రవర్తన బాగాతెలుసును—ఒకరిజోలీ సొంటీలేకుండా తలొంచుకుని తన దారినిపోయే స్వభావంవాడిది; పోలీసువారి నిర్హేతుక జాయమానకటాక్షప్రభలు లోకువైన ప్రజలమీద ప్రసరిస్తుండే ఈ రోజుల్లోకూడా 'కె. డి. లిస్టు'లో పడకుండా ఉన్నాడంటే సామాన్యవిషయంకాదు. అటువంటివాడు, ఒక్కసారిగా హంతకుడైపోతాడా? పోనీ, దోషి కాదంటే పాకదగ్గిరనుంచి పరుగెడుతూ పట్టుబడ్డాడే ఒళ్ళంతా నెత్తురుచుక్కలతో! హంతకుడు వాడేఐతే, ఉద్దేశ్యం? ధనాపహరణమా?— డబ్బుదొరకలేదే?—ఐనా, అంత స్వల్పంకోసం, అటువంటివాడు, నిండుప్రాణాన్ని—

పాపయ్యయోచన హఠాత్తుగా నిలిచిపోయింది, అతని నడకతోకూడా. ఏదోమూలుగు చెవినిబడడంచేత తలెత్తిచూసాడు—బాటకి కొంచెంప్రక్కగా, పాలభాగంమీదా, చేతులమీదా, గడ్డకట్టిన గాయపునెత్తురుతో ఒకస్త్రీ పడుంది. పరికించిచూచాడు—చాలా

సార్లు ఊడ్పురోజుల్లో కూలికొచ్చింది—వెట్టివెంకడి భార్య—వెంకి!

పాపయ్య ఒక్క నిముషం దిగాలుపడి నిలిచిపోయాడు—కాని, ఒక్క నిముషమే ఆస్థితి. వెన్వెంటనే, తన చెంబులోని శీతలోదకంచేత ఆ దుఃఖజీవిని సేదదేర్చి, పైమీదున్న తుండుగుడ్డ తడిపి గడ్డకట్టిననెత్తురు నెమ్మదిగా తుడిచి చూసాడు గాయాలంత బలమైనవికావు—ఒక్క నిట్టూర్పువిడిచాడు పాపయ్య!

మొదట్లో అతి బరువుగానున్న కనురెప్పలు తేలికయాయి; మందంగా ఉన్నదృష్టి మళ్ళీ చంచలమయింది; వెంకికి పరిస్థితులుగ్రహించే జ్ఞానంకలిగింది. పాపయ్యని తేరిపారచూసి, చటాలునలేచి తప్పుకోబోయింది; కాని, పాపం, బలహీనతచేత మళ్ళీ ఒరిగిపోయింది నేలకి! పాపయ్య రెండుచేతులతోనూ ఆపకపోతే శిరస్సు నేలకితగిలి, గాయాలు తిరిగి నెత్తురుజిమ్మేవే!

పాపయ్యకి అర్థమైంది ఆ ప్రయత్నం—

అతని కళ్ళమ్మట నీళ్ళు గిర్రున తిరిగాయి!

ప్రతిమానవహృదయంలోనూ గర్భీభూతమైయుండే నిర్మలప్రేమతత్వానికీ, భౌతికజీవితాన్ని శాసించే సంఘతత్వానికీ, ఒక్క నిముషం సంఘర్షణ!—

‘వెంకీ! ఎందుకిల్లా—తటస్థించింది!—లేవకు—’

‘బాబుగారూ!—కడుపుమంట!—పిల్లలకి గంజిలేదు—రెండురోజులమట్టి—మారుదిక్కు లేదు, బాబూ, మామ అల్లాపోయింతర్వాత—జ్వరం—కూలికి బయలుదేరాను—కళ్ళుతిరిగి—’

“అబ్బా!” అన్నాడు పాపయ్య. ఏమి నిశ్చయించుకున్నాడో!

౨

“...గ్రామకాపురస్థుడైన వెట్టి వెంకడే, ధనాపహరణోద్దేశంతో యీ ఖూనీచేసాడని రుజువయింది. అందుచేత న్యాయశాస్త్రానుసారంగా ఆ వెట్టివెంకడు, చనిపోయేవరకూ ఉరితీయబడాలని తీర్పుచెబుతున్నాను”—అని న్యాయాధిపతి ముగించాడు, జేబురుమాలుతో పెదవులు తుడుచుకుంటూ.

పిదప, కోర్టువారు ‘లంచి’కి లేచారు. బెంచిగుమాస్తా ప్రక్కగదిలోఉన్న తన విరుగుడుకుర్చీకేసి రికార్డు సర్దుకుంటున్నాడు. ఆ ఘడియవరకు వంచినతల యెత్తకుండా కలాలు ఆడించిఉండడంచేత, అతని తోడివారుకూడా అదనులభించగానే యిష్టాగోష్ఠి ప్రారంభించారు, కాఫీకి తయారౌతూనే. ఇన్నెందుకు? ఆకోర్టు పుట్టిన ఘడియమొదలు యీ రోజువరకు, మధ్యాహ్నం ఒంటిగంట ప్రాంతాల్లో ఎల్లావుందో, అల్లాగేవుంది ఈ నాడుకూడా. దైనికచర్య మారలేదు కించిత్తుకూడా.

వెట్టివెంకడికి విధించబడిన మరణదండన సహితం ఆ ‘రొటీను’లోనే జమయిపోయింది. మానవసామర్థ్యానికి అతీతమైన ఒక మానవజీవితం. ఆనాడు—ఆ హాలులో—ఆ పంకాక్రింద—జరిగిన ఒక మానవనిర్ణయంచేత తుదముట్టబోతోందనే విచారం వాళ్ళకెవళ్ళకీ ఉన్నట్టుతోచదు. ఆ నిర్భాగ్యుడా నేరానికి ఎంతవరకు బాధ్యుడో, ఆ పరిస్థితులేలాంటివో, అని సానుభూతిపూర్వకంగా యోచింప యత్నించిన హృదయం వాళ్ళలో ఒకరికేనా ఉన్నట్టుకనిపించదు. ఎల్లావుంటుంది?— తెల్లారిలేస్తే ఇల్లాంటి వెన్ని తీర్పులో! రోజూ ఎక్కడ విచారించగలరు? ఐనా, వాళ్ళ జీతాలేమిటో, వాళ్ళ ప్రమోషను లేమిటో, ఆ గొడవే వాళ్ళదిగాని, యివన్నీ ఆలోచించడానికి తీరికెక్కడ? అందులోనూ, వెట్టివాడు—చేసేవుంటాడు—తలకి తల—శాస్త్రవిహితం—శిక్ష న్యాయమే!

కష్టాలూ, నీలాపనిందలూకూడా లక్ష్యపెట్టకుండా, కేవలం దిక్కులేని ఒక కుటుంబాన్ని నిలపాలనే ఉద్దేశ్యంతో, యింతవరకు వెనుకంజవెయ్యకుండా సహాయం చేసిన పాపయ్య కానాటినిర్ణయం అశనిపాతమయింది.

అక్కడేఉన్న కామయ్య ‘జడ్జిమెంటు’ వినడంతోటే అన్నగారికేసిచూసి వికారమైన మందహాసం చేసాడు. అతనిదృష్టిలో వెంకడు ఒకపావిక—సాధనం. అన్నగారికి ఊపిరాడకుండాచేసి కుటుంబవైరం తనకి సుఖాంతంచేసుకోడం సాధ్యలక్ష్యం. అందుచేతే, పాపయ్య అప్పుతెచ్చిన డబ్బుతో న్యాయవాదిని నియోగించి దీనసంరక్షణార్థం నడుం కట్టాడనడంతోటే, తోకత్రొక్కిన తాచులా మండిపడ్డాడు;

'చూసారా, ఎల్లా వైరం సాధించచూస్తున్నాడో!' అని నలుగురిలోనూ తూలనాడిపోసాడు; ఎటువంటి దుర్మార్గానికేనా వెనుదీయకుండా ఈ విషయంలో అంతు తేల్చుకోవాలని నిశ్చయించుకున్నాడు.

కాని, పాపం, పాపయ్య మనస్సులో ఇటువంటి యోచనేలేదని భగవంతుడెరుగును. నిరాధారస్థితిలో-- పూటకి గతిలేకుండా—నికృష్టావస్థలో—తన కంట బడిన బీదకుటుంబం;—తనచేతనైనది చెయ్యడం— వెంకడికి ఉరితప్పడం—ఆ కుటుంబం మళ్ళీ కోలుకొని ప్రపంచకంలో బువ్వపోరాటంలో నిలవగలగడం— ఇల్లాగే పోయింది ఎంతసేపూ అతని దృష్టి!

అన్నిటికన్నా ఎక్కువది, లోకంలోకల్లా ఒక వ్యక్తి దృష్టిలో ముఖ్యతమమైన సమస్య, నాడు ఆ కోర్టుహాలులో పరిష్కరించబడింది. ఆ సమస్యానిర్ణయంతో ఆ వ్యక్తి భావిజీవితసౌఖ్యాసౌఖ్యాలు ముడిపెట్టబడి ఉన్నాయి. కాని, ఆ నిర్ణయంలో పాల్గొనడానికి ఆస్త్రీ అసమర్థురాలు—పరిస్థితులు!

3

సాయంకాలం ఏడుగంటలు కావచ్చింది. తరుణకాంతులీనే విద్యుద్దీపప్రభలతో, హిమకరుణ్ణి ఇంట గట్టుకున్నారా? అన్నట్టుంది ఆవైద్యాలయం, దూరాన్నించి చూసేవారికి. కాని లోపల? ఎన్నిజీవులు మరణోన్ముఖంగా పరితాపపడుతున్నాయో! ఇంకెన్ని వేదన భరించలేక మృత్యువు నాహ్వానిస్తున్నాయో!

బీదల వార్డులో, ఒకమూల, వివిధరకాల రోగుల మధ్య, తీవ్రజ్వరపీడితయై పడుంది వెంకి!

ప్రక్కనే మ్లానవదనంతో నిలుచున్నాడు, ఆనిర్భాగ్యురాలి పాలిటికి దైవప్రాయుడైన పాపయ్య.

పాపయ్య!

గుర్తుపట్టకుండా మారిపోయాడు—తమ్ముడు దురభిప్రాయపడి, దురభిమానంతో తనని బద్ధవిరోధిగా పరిగణించడం - ఆతనికక్ష సర్వతోముఖంగా విజృంభించడం - లోకంకూడా తన ఆశయాలు అర్థంచేసుకోక నిందించడం - ఇన్ని కష్టాలకీ లక్ష్యంచకుండా ధర్మం నెరవేరుస్తున్నాననే ఒక వెఱ్ఱి ఆవేశంతో, తన శక్తి వంచనలేకుండా యత్నించినా, విధి తనకెదురు తిరిగి వెంకడికి ఉరిశిక్షపడడం—కొన్ని రోజులనుంచి అతనికి మనశ్శాంతి అనేది లేకుండా వేధించి, వేధించి, అకాలవార్ధక్యాన్ని ఆపాదించిన ఈపరిస్థితులే - ఈ పూర్వాపరసందర్భాలే - ప్రస్తుతం పాపయ్య మనోఫలకంమీద 'సినీమాఫిలుము'లాగు అతివేగంగా దొర్లిపోతున్నాయి.

"అయ్యో! నా కాకక్షసాధించే ఉద్దేశ్యమేలేదే, నన్ను బాగాఎరుగున్నవాళ్ళుకూడా నమ్మకుండా 'ఇంతవైరమా?' అని నిందిస్తున్నారే!" అనే పాపయ్య బాధ. తలుచుకున్నప్పుడల్లా ఈయోచనలే - ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క బాకులా - అతని హృదయాన్ని గాయపరుస్తూ ఉండేవి. ఇంతయత్నానికీ మిగిలినదేమిటి? పరిపూర్ణమయిన సోదరక్రోధం; నీలాపనింద; అప్పులు; కామయ్య ప్రోత్సాహంచేత ప్రతినిత్యం ఎగేసే వాడిని పీడించేటట్టు పీడించే ఋణదాతల బాధ.!

కాని, తానుచేసిన పనికి విచారించటంలేదు పాపయ్య; దురభిప్రాయం తొలగద్రోయగలిగిన రీతిని ముందుముందు ప్రవర్తిద్దామని కూడా అతని అభిలాష- ఐతేనేం? ఏంచేయడానికీ పాలిపోదు; ఎవరూ నమ్మరు; కామయ్య క్రోధం దినదినప్రవర్ధమాన మవుతోందేగాని తగ్గటంలేదు—పాపయ్య సగం పిచ్చివాడై పోయాడు!

ఏది ఎల్లావున్నా, తనశక్తిలో ఉన్నంతమట్టుకు వెంకడి విషయంలో సహాయపడాలనే అతడు సునిశ్చితుడయ్యాడు. నాలుగుడబ్బులు తేగలిగిన మగవాడు బలిపోతులాగు మృత్యుసముఖంలో నిలిచిఉండడం; స్పృహలేనిస్థితిలో వెంకి ఆసుపత్రిలో పడిఉండడం; దిక్కులేక, ఆకలికి నకనకలాడిపోతూ పిల్లలు ఇరుగు పొరుగమ్మల దయాధర్మ బిచ్చమ్మీద ఆధారపడి ఉండడం—ఈ పరిస్థితులు అన్నీకూడా సహజమార్దవమైన పాపయ్య హృదయాన్ని కరిగించి అతని నిశ్చయాన్ని దృఢపరిచాయి.

అన్నిటికన్నా ఎక్కువగా అతని సానుభూతిని ఇనుమడింప జేసినది మానవాతీతమైన ఉద్రేకంలో ఒళ్ళుతెలియక చేసాడేగాని, హత్యచెయ్యడంలో వెంకడికి వేరొక దురుద్దేశంలేదనే విశ్వాసం—చేయు సాహ

సించిని దుర్మార్గానికి రమణయ్యకి తగినశాస్తి అయిందనే నమ్మకం—పండంటి కులగౌరవాన్ని మంటగలిపిన ఆ మేనల్లుడు—రమణయ్య—అంతకంటె ఎక్కువ గతికి అర్హుడుకాదనే ఒకవిధమైన అభిజాత్యం!

అభిమానపడి మొదలు వెల్లడి చెయ్యకపోయినా, ప్లీడరు బలవంతంమీద—శిక్ష తప్పుతుందనే ఆశతో--వెంకడు కోర్టులో బయల్పరచిన గాథ, ఆ ఘడియ వరకూ పాపయ్యచెవులలో మార్మోగుతూనేఉంది—ఆ సోమవారం సాయంకాలం వాడు మునసబుగారి పొలానికి రెండుమూడు ఫర్లాంగులదూరంలో కల్లు గీసుకుంటున్నాడు. గతరాత్రంతా జ్వరంతో బాధపడి ఉండటంచేత కొంచెంసేపటికే నడ్డిలాగడం, కళ్ళుతిరగడం ప్రారంభించాయి. విశ్రాంతికోసం వెనక్కి జార్లాపడి యాధాలాపంగా చుట్టుపట్ల పొలాలకేసి దృష్టిసారించాడు. మునసబుగారి ఊడ్పుదిబ్బమీద—ఒక పురుషుడు, స్త్రీ పెనగులాడుతున్నారు; పాకలోకి లాగడానికి పురుషుడు యత్నిస్తుంటే అతి కష్టమ్మీద వారిస్తోంది స్త్రీ. చెట్టుదిగి పాకవేపు పరుగెత్తబోయాడు వెంకడు. కాని, నీరసంచేత కళ్ళుతిరిగి పంటకాలవగట్టున పడిపోయాడు పాపం! ఎంతసేపల్లా ఉన్నాడో తెలియదు. స్మృతిరాగానే కొంచెంమంచినీళ్ళుతాగి సేదదేరి పాక సమీపించాడు--ఆస్త్రీ వెంకి! గడ్డిమెత్తమీద కళ్ళుమూసుకుని, పైమీద బట్టయినా తెలియనిస్థితిలో పడుంది. ప్రక్కనే రమణయ్య! నెత్తురుడికిపోయింది వెంకడికి: కత్తితో పాకలో చొరబడ్డాడు('కూడా కత్తియెందుకు పట్టుకొచ్చావ'ని క్రాసుచేస్తే 'చెప్పలేన'న్నాడు) రమణయ్య ముందుకొక్కదూకు దూకాడు. అతనికాలు తగిలి వెంకి అదరిపడి లేచింది—ఒక్కకేకెట్టి పాక రెండో గుమ్మంగుండా పరుగెత్తుకొనిపోయింది. వెంకడికళ్ళు తిరిగిపోయాయి. ఒళ్ళంతా భగభగ మండుకుపోయింది: తరువాత ఏంచేసేడో, ఎల్లాచేసేడో పట్టుబడేదాకా ఏమీగుర్తులేదు: ఒక్కసంగతిమాత్రం ఆఘడియనుంచి వాడిచెవులలో గింగురుమంటూనేఉంది - అది రమణయ్యపెట్టిన భయంకరమైన పొలికేక!—అంతే!

తగిన సాక్ష్యంలేక కోర్టువారు విశ్వసించకపోయినా వెంకడుచెప్పిన ప్రతిమాటాకూడా ఒక్కొక్క అనంత సత్యవార్తలా పాపయ్య హృదయఫలకంమీద ముద్రితమై పోయింది. కోర్టులో జడ్జిమెంటువిన్న నిముషం నించీ అతని మతిచెదిరి ఏమీతోచకపోయినా, యీ విషయంమాత్రం ప్రస్ఫుటంగా గోచరించింది—ఆ రాత్రి—మర్నాడుసాయంత్రంవరకూ—అదే యోచన. వెంకినికూడా కనుక్కునేవరకూ తనకి మనశ్శాంతి ఉండదనిపించింది: ఇన్నివిధాలా తాను సహాయపడింది శీలంలేని ఒక పతితురాలు కాదనేనమ్మకం కుదిరితేనే గాని ఇంక తనకి జీవితాశ ఉండదనుకున్నాడు—అదో పిచ్చి—అదో స్వభావం!

ప్రస్తుతం ఆ ఉద్దేశ్యంతోటే ఆసుపత్రి కొచ్చాడు. ఎదురుకుండా పర్యంకంమీద పరిస్థితులు తెలియని స్థితిలో పడున్న స్త్రీ దుర్భరదుఃఖావస్థే అతని మ్లానవదనానికి ముఖ్యకారణం: ఒక దుర్మార్గుడి పశుత్వంచేత మానధనం గోల్పోయింది—ఇంకొక మానవనిర్ణయంచేత త్వరలో అనాథ కానుంది!—

ఎనిమిది కొట్టింది...తొమ్మిది కావచ్చింది...

ఇంతలో రోగికి మెలుకువ కలిగింది...నిశ్చలదృష్టితో తేరిబారజూచింది పాపయ్యని తెరిచిననోరు మూసుకోకుండానే...

'వెంకీ! ఎల్లావుంది నీవంట్లో?—'

'ఈ పూట - కొంచెం - తేలిగ్గానే - ఉంది - బాబుగారూ!—బాబూ!—మీరిల్లా——'

'కొంచెం కాయిలాపడ్డానులే యీమధ్య! దానికేం భయంలేదు - ఇప్పుడు నింపాదిగానే ఉందిలే!'

'ఇంత - నీరసంతో - అబ్బా - మేమేం - చేసినాం - బాబుగారూ - ఇంత కనికారం - కష్టం-మాకోసం-'

'వెఱ్ఱిదానా!—దానికేంగాని - వెంకీ! తండ్రివంటి వాణ్ణి నాతోఎందుకు సూచించలే దాసంగతి?'

'ఏసంగతి బాబుగారూ?'

'వెంకడు కోర్టులో వెల్లడించాడు అంతా - రమణయ్య పశుకృత్యం - పాకలో - తగిన శాస్తి అయిందా రాక్షసుడికి—'

'బాబుగారూ !—'

చేతులతో ముఖంకప్పుకుని వెక్కి వెక్కి ఏడువసాగింది వెంకి. ఆసంగతి జ్ఞప్తికిరాగానే నాటి అమానుషదృశ్యమంతా ఆస్త్రీ స్మృతిపథంలో తాండవించింది : అగ్నిజ్వాలలు నిలువునా ఒళ్ళంతా దహించేస్తున్నట్టు దుర్భరపరితాపవేదన అనుభవించిం దామానవ పశుహాలు.

'ఇదుగో! ఇల్లాచూడు వెంకీ! ఇంతవరకు ఏవిషయంలోనైనా నీకు బాధకలిగించానా? ఇప్పుడు నిజస్థితి తెలుసుకోడం అన్నివిధాలా అవసరం...తప్పనిసరి...వెంకడిమనస్సుకి శాంతికలిగించాలి...అది మనవిధి...వాడికా పొరబాటు అభిప్రాయపడి నిన్ను ద్వేషిస్తున్నాడు...తెలిసిందా?'

'బాబుగారూ! - బాబుగారూ! - మామామకి నామీద - కోపమా? - నేనే - ఇందులో - అబ్బా! - చంపడాని కొచ్చాడు కాబోలు! - ఎందుకు పారిపోయానో - దిక్కుమాలిన - దాన్ని? - నేనింక - బతకను - బాబూ! - ఎందుకు బతకడం?'

'పిల్లలకోసం. వా-డి-కోసం. జరిగిన విషయం నీ నోటకూడా విని వాడిద్వేషం నివారించాలని వచ్చాను- తెలిసిందా వెంకీ? - నువ్వు నిర్దోషివని నాకు నమ్మకం కలిగింది...భయపడకు—'

'మీదయకి - వెయ్యిదండాలు - బాబూ! - చెబుతా - అంతా చెబుతా - మాపాలిటి - దేవుడిదగ్గిర - భయం - ఎందుకు?—'

'వెంకీ!...నీ మనస్సు కష్టపెట్టాలిసొచ్చినందుకు చింతిస్తున్నా...నాహృదయవేదన భగవంతుడికే అర్థమవాలి...వాడేరక్షించాలి మీసంసారాన్ని...అబ్బా!' అని నిట్టూర్పుతో ప్రక్కనున్న కుర్చీమీద చతికిలబడ్డాడు పాపయ్య.

వెంకి ప్రారంభించింది...అనవసర విషయాలతో హైరానుపడకుండా ఒకమాట చెప్పడంతోటే పది మాటలు గ్రహించి ఐదునిముషాల్లో విషయమంతా అవగాహన చేసికోగలిగాడు పాపయ్య.

అనాగరికురాలైన పల్లెటూరి పంటకాపు కింత గ్రహణశక్తి, యింత ఉదారత, పరోపకారశీలం ఉన్నాయా అని మనం సందేహపడ నవసరంలేదు. ఇవేకాదు - మానవసభ్యతకి అలంకారాలు కాదగిన వెన్నో సుగుణాలు జానపదహృదయంలో జీర్ణించిపోతున్నాయి తగిన ఆలంబన, ఆదరణా లేక!

వెంకి ముగించింది...శరభయ్యగారి చెక్కులో కలుపుతీతకెళ్ళి రోజంతా పాటుబడగా లభ్యమైన మూడణాలు రొంటినెట్టుకుని పుంతమ్మట నడిచి వస్తోందా సాయంత్రం...

అప్పుడప్పుడు అవసరానికి చేసిన చిల్లరప్పుల మొత్తం రు 15 లు. అర్థణాకోటు చొప్పున కాలగర్భంలో పెరిగి పెరిగి తుదకు రు 36 ల దరిదాపు స్వరూపంతో ప్రపంచకం కళ్ళబడి ఆసంసారంమీద నిరంకుశత్వం చెలాయిస్తోంది...దీనికి తోడు నలుగురుపిల్లలు...చేతి కందినవాళ్ళొకరూ లేకపోయినా...

వెంకడు జ్వరంతో కల్లుగీత కెళ్లాడు...ఎక్కడ కళ్ళుతిరుగుతాయో!...ఈ డబ్బులు సెట్టికి వడ్డీక్రింద జమకడితే, మర్నాటికి నూకలు?...ఐనా, వెంకడి పావలా...తన మూడణాలు...రు 36 ల అప్పు - ఎప్పటికి తీరును?...ఇవే ఆలోచనలతో తెల్లారితే ఎక్కడ కూలికెళ్ళాలా? అని నడిచిపోతోంది, అప్పటికి 21 రోజుల బాలింతయిన వెంకి-

మునసబుగారి పొలంపాక సమీపించింది...రమణయ్య ఒంటిగా పాకముందు కూచున్నాడు...పిలిచాడు నెమ్మదిగా...పనిదొరుకుతుందనే ఆశతో పరుగెత్తింది...కాని, అతని దురుద్దేశం త్వరలోనే వ్యక్తమయింది...రూపాయలు చూపించాడు...కళ్ళుమండి 'బుద్ధిలేదటయ్యా?' అని రెండుతిట్టింది...దానితో, 'ఇంతపొగరా?' అని లేచి బలవంతంగా చెయ్యిపట్టుకుని లాగాడు...పెనగులాడింది చాలాసేపు...కాని, నీరసంచేత కళ్ళుతిరిగి పడిపోయింది...మెలుకువ కలిగి కలియజూసేటప్పటికి గడ్డిమీద...రమణయ్య ప్రక్కన ...గుమ్మందగ్గిర ఎత్తిన ఈతకత్తితో వెంకడు... అడ్డంగాపెట్టబడిన బల్లచెక్కతోసుకుని రెండోగుమ్మం గుండా పరుగెత్తింది...ఏదోభయం. పుంత కసపలున్న

అరటితోటలోంచి అడ్డమడి మాలపల్లి చేరింది ఒళ్ళు తెలియని స్థితిలో... మంచంమీదపడి వెక్కి-వెక్కి- ఏడ్చింది రాత్రంతా.. పిల్ల లేచయ్యారో, ఎప్పుడు నిద్ర పట్టిందో తెలియదు...పొద్దున చెప్పారు రమణయ్య చంపబడ్డాడనీ, వెంకణ్ణి పట్టుకున్నారనీ ..

'పిల్లలు బాబూ —మీపాదాలబడి - వెట్టిచేస్తాను- మాసంసారం - నిలపండి - బాబుగారూ.-మామకోసం- ఒస్తే - ఎందుకింక - బతకడం? - రక్షించండి - యీ దిక్కు-మాలినదాన్ని?' అని ముగించింది వెంకి-

సహజకరుణార్ద్రమైన పాపయ్యహృదయం కరిగిపోయింది. కండువాతో కన్నీళ్ళు తుడుచుకున్నాడు.

'ఉపసు చంపబడడం మన గ్రామానికంతా సంతోషకారణం - వెంకీ. నువ్వు పూర్తిగా నిర్దోషివి.-నా కంఠంలో ప్రాణమున్నంతవరకు మీసంసారం విచ్ఛిన్నం కాదు - అపీలుచేస్తా - వెంక డింక ద్వేషించకుండా నిన్ను ప్రేమించేటట్టు చూచే పూచీనాది - రేపు ప్రొద్దున్నే జైలుకెళ్ళి మాట్లాడతా - భయపడకు-అబ్బా.'

మాట్లాడింది పాపయ్యకాదు. అపూర్వోద్రేకంతో పొంగిపోతున్న ఒక నూతనవ్యక్తి!

౪

ఒక బుధవారంనాటి సాయంకాలం. ఐదుగంటలు దాటింది. 'లాకప్'లో పెట్టడానికి వార్డరు తొందర పడుతున్నాడు. ఖైదీలు తమ ముంతలనిండా నీళ్ళు పట్టుకుని తమతమకూపాలు చేరుకుంటున్నారు బేడీ గొలుసులీడ్చుకుంటూ.

వెంకడి గదిముందర—

మృత్యుసన్నిధిని ఘడియలు గడుపుతున్న ఆ నిర్భాగ్యుడు, నిండు యూనిఫారములో గస్తీ తిరుగుతున్న యిద్దరి సిపాయీల కాపలాలో, తన భార్యతో ఆఖరుసారి మాట్లాడడానికి సాహసిస్తున్నాడు.

నోట మాటరాకుండా ఏకధారగా ఏడుస్తున్న వెంకిని అతికష్టంమీద వారించాడు. అనుజ్ఞ లభించిన ఆ నాలుగుఘడియలూ నిశ్శబ్దదుఃఖంతో వెళ్ళబుచ్చితే ఎట్లాగు? ఎన్నోవిషయాలు వాడి హృదయంలో పొంగి పోతున్నాయి.

'—పిల్లా! చూడు. నువ్విల్లా బెంగెట్టుకుంటే - ఆ పసి - కూనల్ని చూసేదెవరు చెప్పు?'—(పొంగి పొరలుతున్న దుఃఖాన్ని దిగమింగి)—'అబ్బా! ఊరుకో పిల్లా. నువ్విల్లా వున్నావంటే నా మనస్సంతా దిగాలు పడిపోయి ఇప్పుడే పిచ్చెత్తిపోతుంది—'

'నిన్నెందుకు చంపుతారు మామా?—తాళికట్టిన దానిమానం కాపాడబోయినందుకా? అందుకు నిన్ను బలవంతంగా పీకి నులిమి చంపేస్తారా?—అబ్బా. దేవు డూరుకుంటాడా మామా, ఇల్లాంటి అన్యాయాలు చూసి?—ఎప్పుడూ ఒకరిజోలికి పోనివాడవు గదా, నిన్ను చంపితే ఏంలాభం మామా, వీళ్ళకి? చచ్చిన వాడు బ్రతికొస్తాడా మళ్ళీ?'

'అదికాదు పిల్లా; ఇకముందు ఇల్లాంటి పనులెవళ్లూ చెయ్యకుండా భయపెట్టడానికిట ఈ శిక్ష - మొన్నొక వార్డరుబాబు చెబుతూంటే విన్నా—'

'అదేంమాట మామా; చంపాలని చంపావు గనకనా? ఒళ్ళు రెచ్చిపోయే సందర్భాల్లో ఈ శిక్షలకి జడిసి ఊరుకోగలడా మనిషయినవాడు; అసలల్లాంటప్పు డీశిక్షలూ ఈలోకం జ్ఞప్తి ఉంటుంది గనకనా?--ఒద్దుమామా; నువ్వు చచ్చిపోవద్దు;--నే సహాయంచేస్తా పారిపోయిరా, పోనీ.'

వెంకడు నోరునొక్కుకుని దూరాన్ని పచారుచేస్తున్న సిపాయిలని చూపించాడు. వెంకి కలవరపడింది.

'పిల్లా అల్లాంటి మాటలనకు. విన్నారంటే యీ రెండురోజులూ ఎవర్నీ చూడనియ్యరింక. రేపు ఏ పాపయ్యగారేనా చూడ్డాని కొచ్చినా--'

'రారు మామా; ఆ రాక్షసులు--'

'అదేంపిల్లా, అల్లాగంటున్నావు?'

'నేను ఆసుపత్రినించి వొచ్చిందిమొదలు అడిగినప్పుడల్లా బియ్యపుగింజలిచ్చేవారు గదా?--దేవుడు మామా, ఆయన. ఆయనమీద చెయ్యవెయ్యడానికి--'

'చెయ్యెయ్యడం ఏమిటి? ఎవరు? ఎక్కడున్నారాయన?--త్వరగా చెప్పు పిల్లా నా మనసంతా కరిగి పోతోంది.'

'కొట్టించాడు మామా; కామయ్యగారే;-- నాను

తెలుసు - ఆయనే - పాపం, ఘుంతగట్టున పడున్నారుట; ఎవరోచూసి ఆసుపత్రిలో పడేసారుట.- ఒకటే గోలగదా పాపం ఆ యిల్లాలు ?--ఎల్లాంటి రాతిగుండె వాళ్ళకైనా జాలేస్తుందే. కామయ్యగారు తొంగిచూడేనా లేదుగదా ?—'

'కొట్టించాడా ?-- పాపయ్యగారు - అసుపత్రిలో- అబ్బా, ఇంతచేసిన దేవుడికి సమయానికి కాలేకపోయానుగదా ?'

వెంకడు తలవంచుకున్నాడు. బొటబొట కన్నీరు కారుతోంది రాతి నేలమీద. అవతలచీకట్లు అంతకంతకి దట్టమై నిశాదేవతకి జోహారంటున్నాయి.

'మనకోసమే పిల్లా, ఈ పాట్లన్నీకూడా ఆ మారాజుకి. ఈ దిక్కుమాలిన సంసారంమీద ఆ కామయ్యబాబు కంత కక్షెందుకో ?. అబ్బా, నిజంగా నాకు చావంటే భయంలేదు పిల్లా, ఎప్పుడైనా పోవలసిన వాళ్ళమేగదా !-- కాని, ఇంక నాలుగురోజులపాటు బ్రతకనిస్తే - ఆ మహానుభావుడి ఋణం తీర్చుకోడానికి--'

వెంకడికళ్ళు అశ్రుపూరితాలయినాయి. దుఃఖం కాదు వాడిది. విశ్వాసపూర్ణమైన వాడిహృదయం వెల్లివిరిసి పొంగిపోతోంది - ఆపలేక పోతున్నాడు--

'అప్పుడు మాత్రం - మనతరమా - ఆ దేవుడి - ఋణం తీర్చుకోడం ?-'

'కాళ్ళు పడతా - పెట్టిచేస్తా - 'బాబూ ఈ వెధవ కొడుకుమీద కోపంచేత ఆ మారాజుమీద కక్షకట్టకండ'ని కామయ్యగారి పాదాలబడి వేడుకుంటా. కొంత కడుపుదుగ్ధేనా తీరుతుంది పిల్లా, నాకు. ఇంక నాలుగురోజులపాటు బతకనిస్తే--'

'ఏయ్, చాలా ప్రొద్దయిపోయింది. ఇంక మాట్టాడకూడదు. వెళ్ళిపో.'- సిపాయిమాటలు.

'వెళ్ళిపోతా, బాబూ.-- ఒక్కసారి - మా మామని- తొకనియ్యండి - ఇంక రెండుక్షణాలు - రెండుక్షణాలే- బాబూ.'

'అదేంలేదు : పైవాళ్ళు చూస్తే మాటొస్తుంది. జావ్,-- ఊఁ,- చెల్ జావ్,-- రాంజీ, తాళాలేవి ?'

'వెళ్ళుపిల్లా,— ఇంక రాకు,-- ఎప్పుడేనా - నన్ను తల్చుకుంటూ ఉండు,- పిల్లలు - జాగ్రత్తస్మీ,- పాపయ్యగారి - పేరెట్టు - చిన్నాడికి - వీలై - ఆయనొస్తే - ఇంతే ఇచ్చాడు - భగవంతుడని - పాదాలబడి - ఒక్కసారి - దణ్ణం - పెడుదును - నోచుకోలేదు,- ఇంక నాలుగురోజులపాటు—'

'గవ్' మని ఇనపతలుపు చప్పుడు—

అవతల అంధకారం.

* * * *

ఉరికంబము ఎక్కేటప్పుడుకూడా చేతులు జోడించుకుని వెంకడు స్మరించిన మాటలు వింతగా చెప్పుకుంటారిప్పటికీ ఆ జైలు వార్డర్లు— 'ఇంక నాలుగు రోజులపాటు బతకనిస్తే—'

* * * *

రెండునెలలు గడచిపోయింతర్వాత, నాడు రమణయ్య జేబులోనించి పోయిన రు 50 లూ కూలీ [illegible]వయ్యయింట్లో—మరోకేసులో సోదాచెయ్యగా— దొరికాయిట, రమణయ్య పొలికేకవినగానే పాకకేసి పరుగెత్తిన యిద్దరుముగ్గురిలో సరవయ్య ఒకడు— ఐనా, ఎవరు తీస్తేనేం ?—

* * * *

పాపయ్యయిల్లు శిధిలమైపోయింది. పట్టపగలు కూడా ఒంటిగా ఆ ప్రాంతాల్లో సంచరించడానికి జడుస్తారు గ్రామస్థులంతా. ప్రతినిత్యం ఏదో భయంకరనాదమొకటి ఆ గృహాంగణంలోంచి వెలువడి నిశాగర్భంలో ప్రతిధ్వనించేదిట—తెలియక సాహసించినవారికి ఇప్పటికీ అది చెవులబడుతూనే ఉంటుందిట- 'నాలుగురోజులపాటు బ్రతకనిస్తే—'

ఒక పిచ్చివాడుమాత్రం అప్పుడప్పుడా అరుగుమీదే విశ్రమించి, ఆమాట వినిపించినప్పుడల్లా భయంకరాట్టహాసంతో ప్రత్యుత్తర మిచ్చేవాడు. దయతో తమ్ముడు కామయ్యయిచ్చిన పంచెలుచింపి ఆ అరుగుమీదే విరజిమ్మేవాడు. కాని, నిద్రాణమైన జగత్తు కీనవ్వూ, ఆ నాదం, వినిపించేవో ? లేవో ?

—కలపటపు రామగోపాలరావు, బి. ఏ.